

Om omsorg og tvang, og paradokset tvungen omsorg

Stian Slotnes Larsen

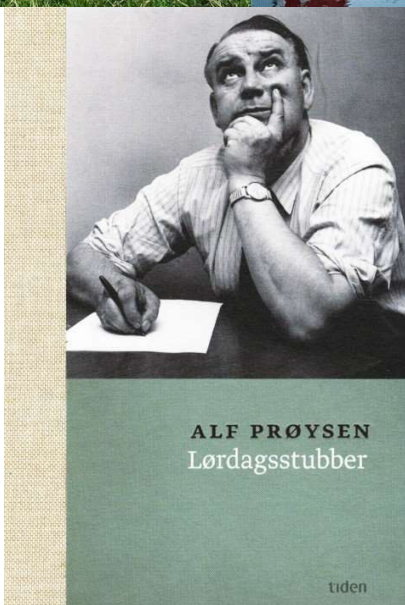
Stolt vernepleier

Tidligere fagrådgiver i sentral fagenhet for tvungen omsorg (SFTO)

Nå rådgiver i Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming (NAKU)

SOR-konferansen

Oslo Kongressenter, 25.10.24

ALF PRØYSEN
Lørdagsstubber

tiden

Behandling av selvskading – viktigheten av flere funksjonelle tilnærminger

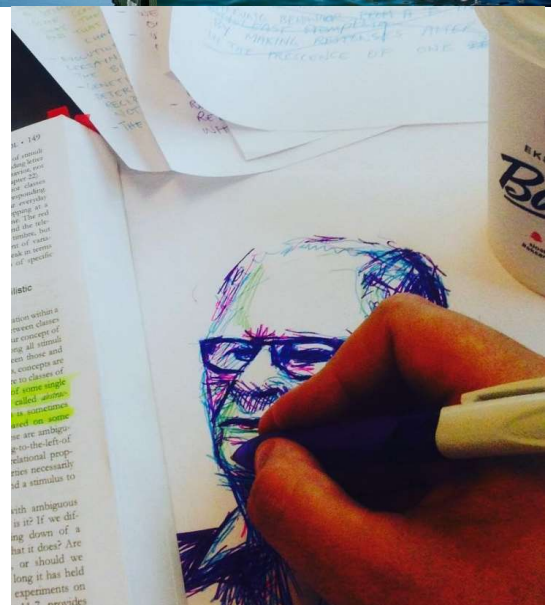
Av Stian Støtnes Larsen, Anita Johanna Tørmoen og Martin Ø. Myhre

SAMMENDRAG

Utbredelsen av selvskading er økende, har omfattende skadepotensial og medfører betydelige kostnader for enkeltpersoner og samfunnet. Unge ned i 13-årsalderen rapporterer om aktiv selvskading. Det er likevel få tilnærminger som adresserer selvskading direkte, selv om dette hevdes å være nødvendig for å oppnå bedring. Å forstå hvorfor enkelte påfører seg selv skade, er en viktig del av det å komme i posisjon til å redusere både hyppighet og alvorlighet av selvskading. Det er derfor viktig at det finnes effektive behandlinger som kan ta utgangspunkt i årsakene til denne atferden. En funksjonell forståelse, der man både ser på årsakene til at den enkelte påfører seg selv skade, og hvilke ferdigheter vedkommende mangler for å løse problemer på en mer akseptabel måte, mener forfatterne er en løsning. I den forbindelse trekkes det frem en tilnærming som baserer seg på en funksjonell forståelse av selvskading – Treatment of Self-Injurious Behavior (TSIB). Hovedmomentene ved denne behandlingstilnærmingen presenteres og generelle prinsipper for afføringsendring drøftes. Dialektisk atferdsterapi (DBT) pekes også kort på i denne forbindelse, da TSIB bygger på prinsipper fra DBT.

ABSTRACT

The prevalence of self-harm is increasing, has extensive damage potential and entails significant costs for individuals and society. Young people under the age of 13 report active self-harm. There are still few approaches that address self-injurious behavior directly, even though this is claimed to be necessary to achieve recovery. Understanding why people self-harm is an important part of being in a position to reduce both the frequency and severity of their behavior. It is therefore important that there are effective treatments that can address the functions of self-harm. A functional understanding is proposed, where one looks both at the reasons why the individual engages in self-harm, and what skills is lacking to solve problems in a more acceptable way. In this article, an approach based on a functional understanding of self-harm - Treatment of Self-Injurious Behavior (TSIB) is highlighted. The main aspects of the treatment will be introduced, and general principles for behavior change are discussed. Dialectical behavior therapy (DBT) is also briefly mentioned in this context, as TSIB is based on principles from DBT.

Omsorg – Fra da til nå...

Kriminalisering inn i en dom gjennom utenforskap

Tvungen omsorg - en særreaksjon for **lovbrytere uten skyld**, da særlig på grunn av utviklingshemming

Sivilrettslige alternativer til kriminalisering?

Mellommenneskelige relasjoner og ansvar

Gjensidig ønske om det gode for den andre personens skyld

Oppmerksomhet og omtanke for andres velferd

Dyd som en **vane eller karakteregenskap** som utvikles gjennom praksis

Om å handle **moralsk rett**.

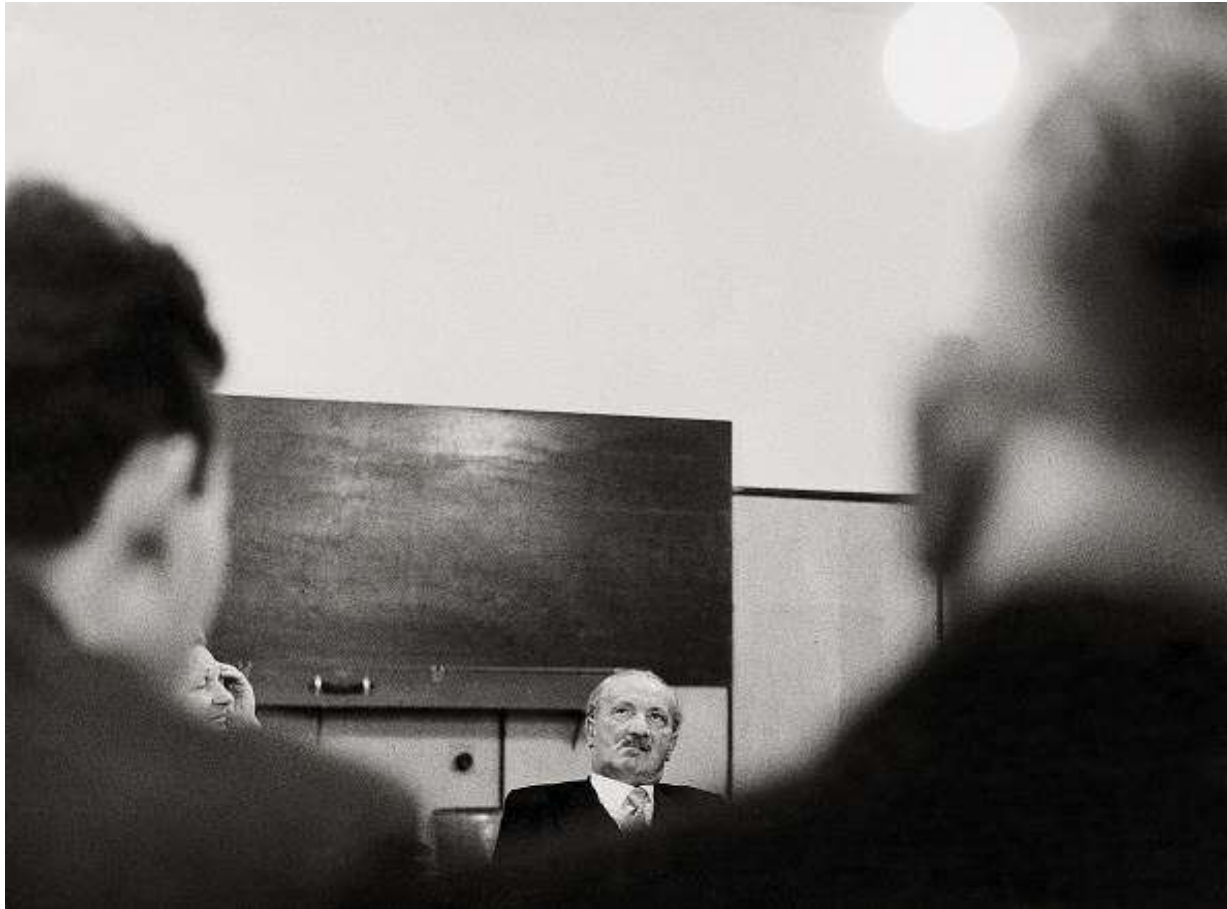
Bonaunet (2008)

«Nå står det ganske dårlig til med moralen blant folk flest, de ligger under for profittjag og er feige i farer, så det å **være i hendene på en annen, virker for det meste skremmende**»

Aristoteles, 330 f.v.t. i «Retorikk, bok 2», s.121 (oversatt av Tormod Eide)

”Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre uden at han holder noget af dets liv i sin hånd”

Knud E. Løgstrup, 1956 i «Den etiske fordring»

Martin Heidegger

«man»

Hans Herlof Grelland, tidsskriftet for omsorgsforskning, 2018

SORGE

«Begrepet er i utgangspunktet videre enn bare omsorg for andre mennesker; det handler om en **grunnleggende holdning til verden**»

Hans Herlof Grelland, tidsskriftet for omsorgsforskning, 2018

*«Ordet rommer i seg
betydningsaspekter som **omtanke,**
medfølelse, omhu og bekymring, og
samtidig et **følelsmessig**
engasjement og en intensjon om å
ivareta eller sørge for den andre»*

Hans Herlof Grelland, tidsskriftet for omsorgsforskning, 2018

*«Ordet rommer i seg også
betydningsnyansen **bekymring**,
som vi kan ha når vi har **omsorg**
for noe eller noen som er utsatt
for en fare eller risiko»*

Hans Herlof Grelland, tidsskriftet for omsorgsforskning, 2018

«Omsorgsyrker springer ut fra en organisering av det som i et enklere samfunn skjer spontant og naturlig.»

Grelland, 2018

Gangdal (2010); Aass et al. (2013); Ergo (2011).

«Når kommuneledelsen viser til at mennesker har lov til å gå til grunne, når ledende politikere roper om mer tvang, ja da vitner det om velferdstjenester som har spilt fallitt»

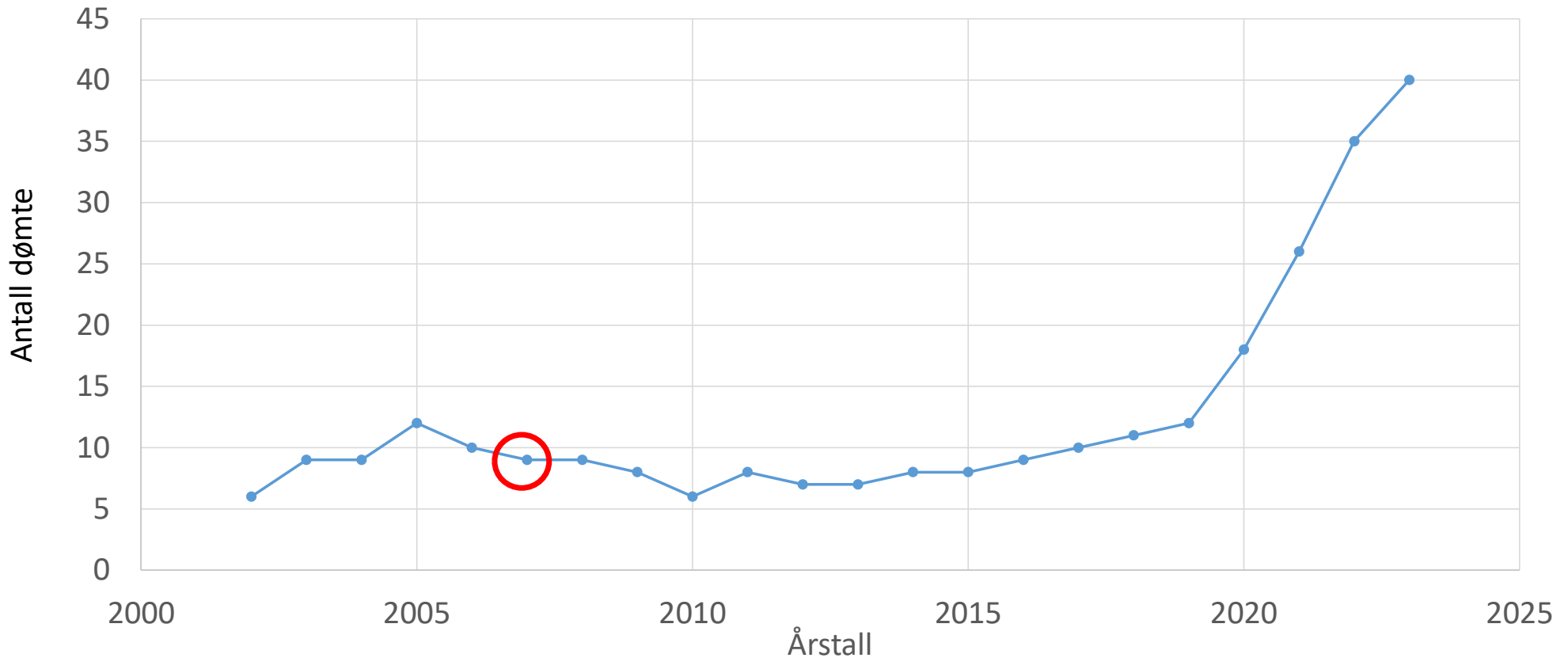
Cato Brunvand Ellingsen, vernepleieren.no (2011)

«Med god faglig oppfølging og riktige rammer for tilværelsen klarer Roger seg tilsynelatende bra. Dessverre måtte det et drap til for at han skulle få den bistanden som var nødvendig.»

Cato Brunvand Ellingsen, vernepleieren.no (2011)

Dom til tvungen omsorg per år fra 2002 og hittil i 2024

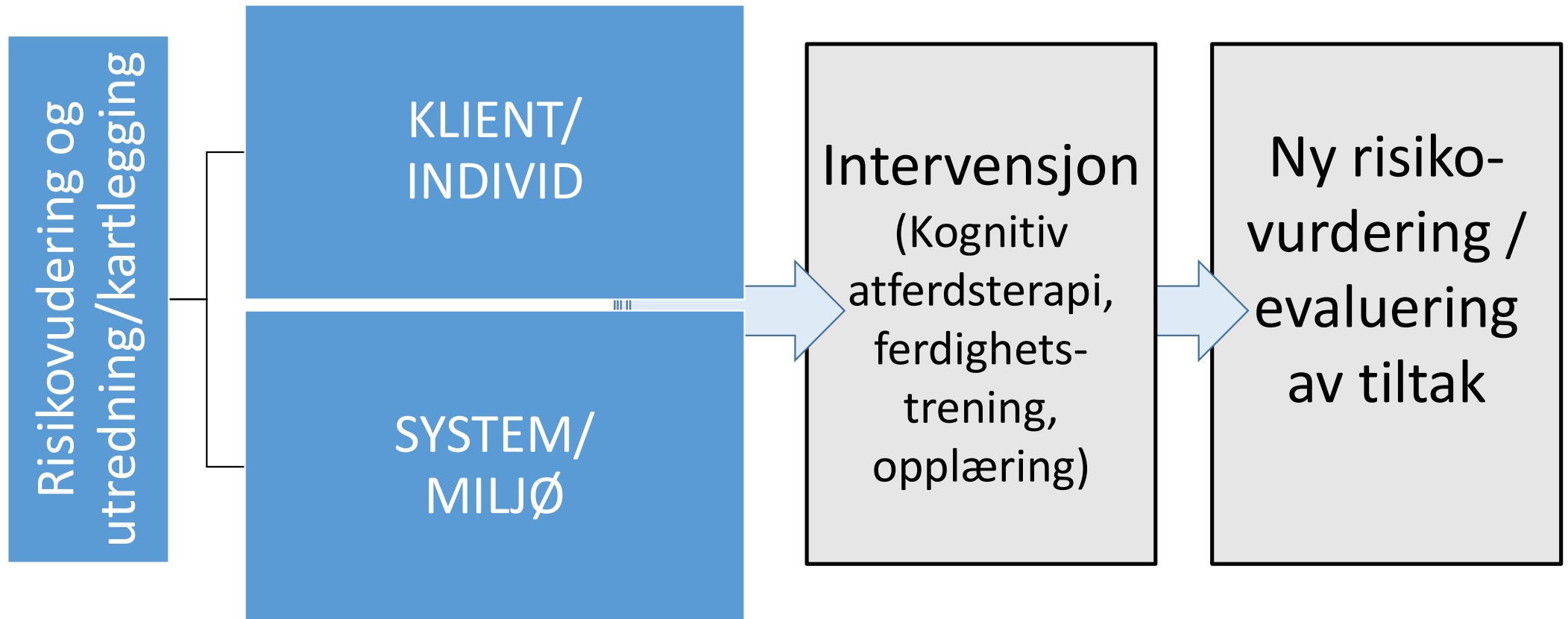

Sentral fagenhet
for tvungen omsorg

ST. OLAVS HOSPITAL
UNIVERSITETSSYKEHUSET I TRONDHEIM

Metoden til SFTO (svært kort fortalt)

Sentral fagenhet
for tvungen omsorg

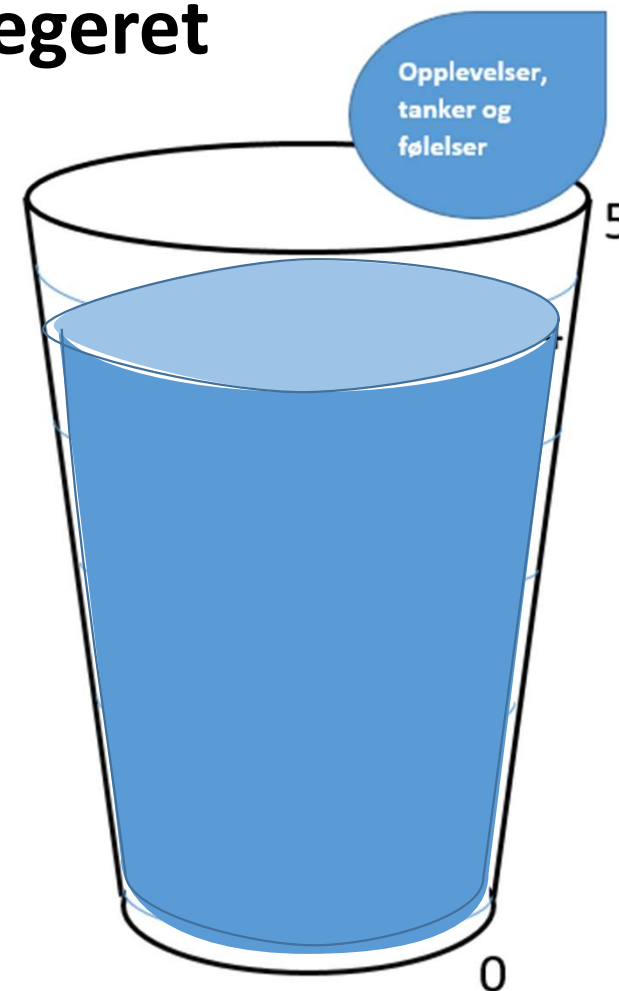

ST. OLAVS HOSPITAL
UNIVERSITETSSYKEHUSET I TRONDHEIM

Mellom stolene og dråpen som får begeret til å flyte over – fra vondt til verre

«(...) om traumeerfaring hos personer med utviklingshemming. Samfunnets reaksjon overfor disse menneskene er ofte utstøting, aversjon, hat og straffereaksjoner. Voldsutøverene blir derfor møtt med de samme reaksjonene som de tidligere har erfart.»

Slette & Finden (i Dahl, red: 2023, s. 29)

Utarbeidet av stian.slotnes.larsen@stolav.no

«– Hans evne til **egenomsorg, hygiene og evne til å bo alene er nærmest fraværende uten tett oppfølging**, skriver retten og henviser til at boligen var i praksis rasert. Kommunen hadde vært nødt til å sanere leiligheten hans ved en tidligere anledning.

– Han **hadde ikke evne til å lage mat og planlegge måltider**. Når han fikk porsjonspakket mat spiste han det ofte kaldt og spiste opp alt med en gang, heter det i dommen»

Kriminalisering eller sivilrettslige alternativ?

PAS, beslutningsstøtte,
pårørendesamarbeid,
sysselsetting, helsetjenester,
emosjonsregulering, seksuell
helse, økonomi, kunnskapsbasert
praksis, risikovurderinger...

Primærforebygging

Helse- og
omsorgstjenesteloven
Pasient- og
brukerrettighetsloven

Sekundærforebygging

Kapittel 9 i helse- og
omsorgstjenesteloven
Kapittel 4 i Psykisk
helsevernloven

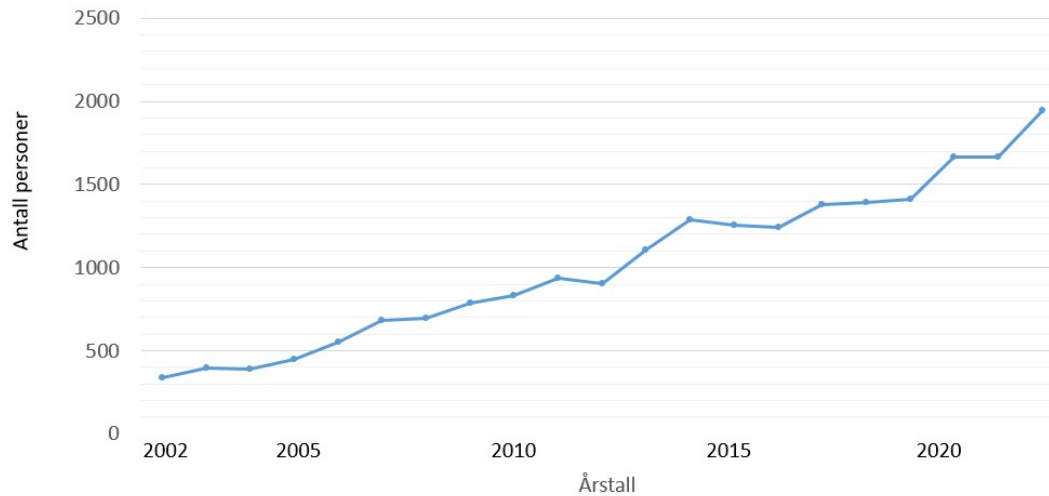

Tertiærforebygging

Kapittel 12 i straffeloven
Dom til tvungen omsorg
(eller fengsel)

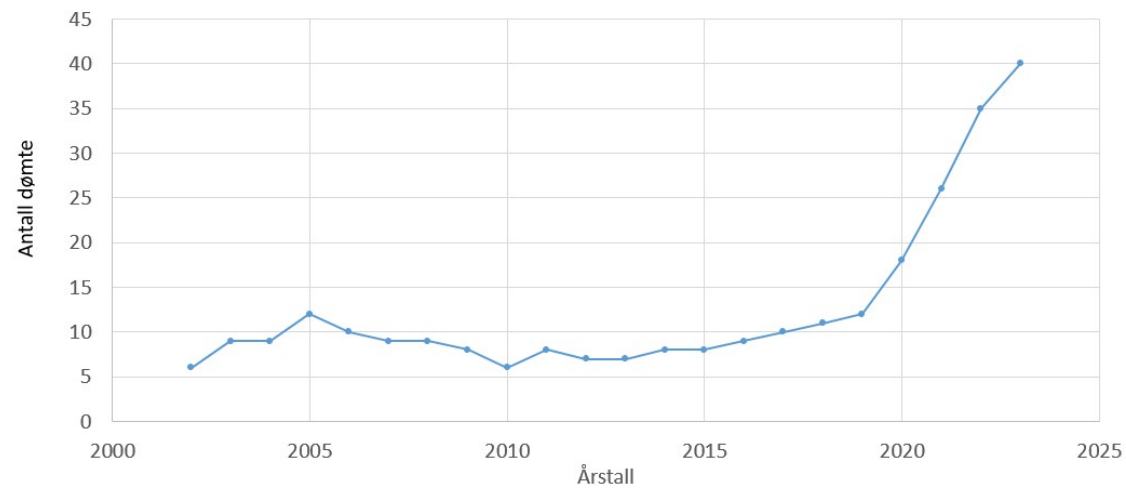
Helse- og omsorgstjenesteloven

Antall personer med vedtak om bruk av tvang og makt

Straffeloven

Dom til tvungen omsorg per år fra 2002 og hittil i 2024

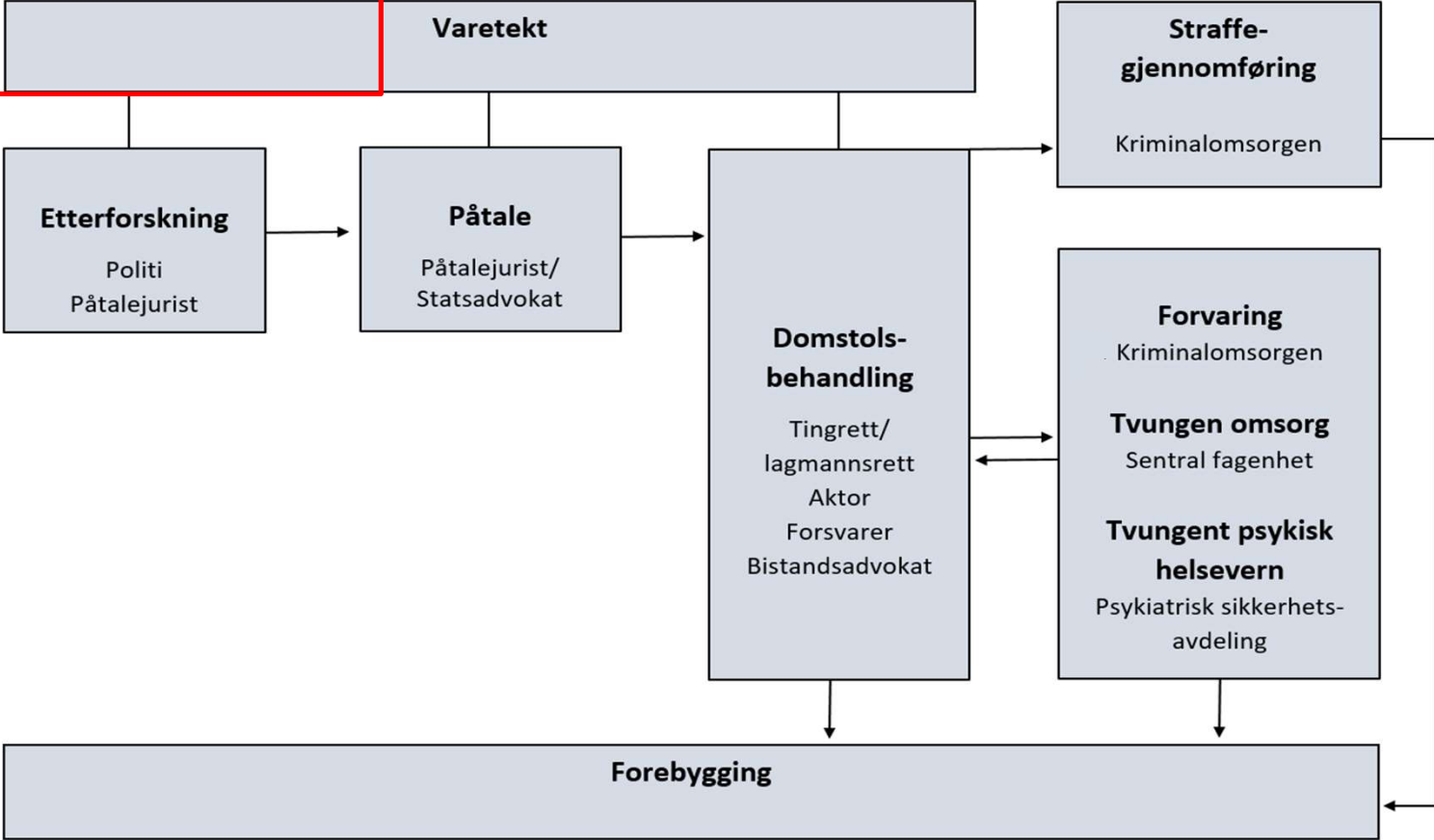
Kilde:

Sentral fagenhet
for tvungen omsorg

Straffesakskjeden

Hvordan havnet vedkommende her?
Hvor eller hva var tjenestene?

Særreaksjoner (tidligere sikring):

- Forvaring
- Tvungen psykisk helsevern
- Tvungen omsorg (2002-)**
minimum 3 år
maksimum 3 år
(«de særlig plagsomme»)
- Eventuell løslatelse/**oppør: ?**

Figur: Øverland & Larsen, 2023, s. 234

Har «**de farlige**» blitt flere?

Har **situasjonene** folk er i blitt **mindre trygge**?

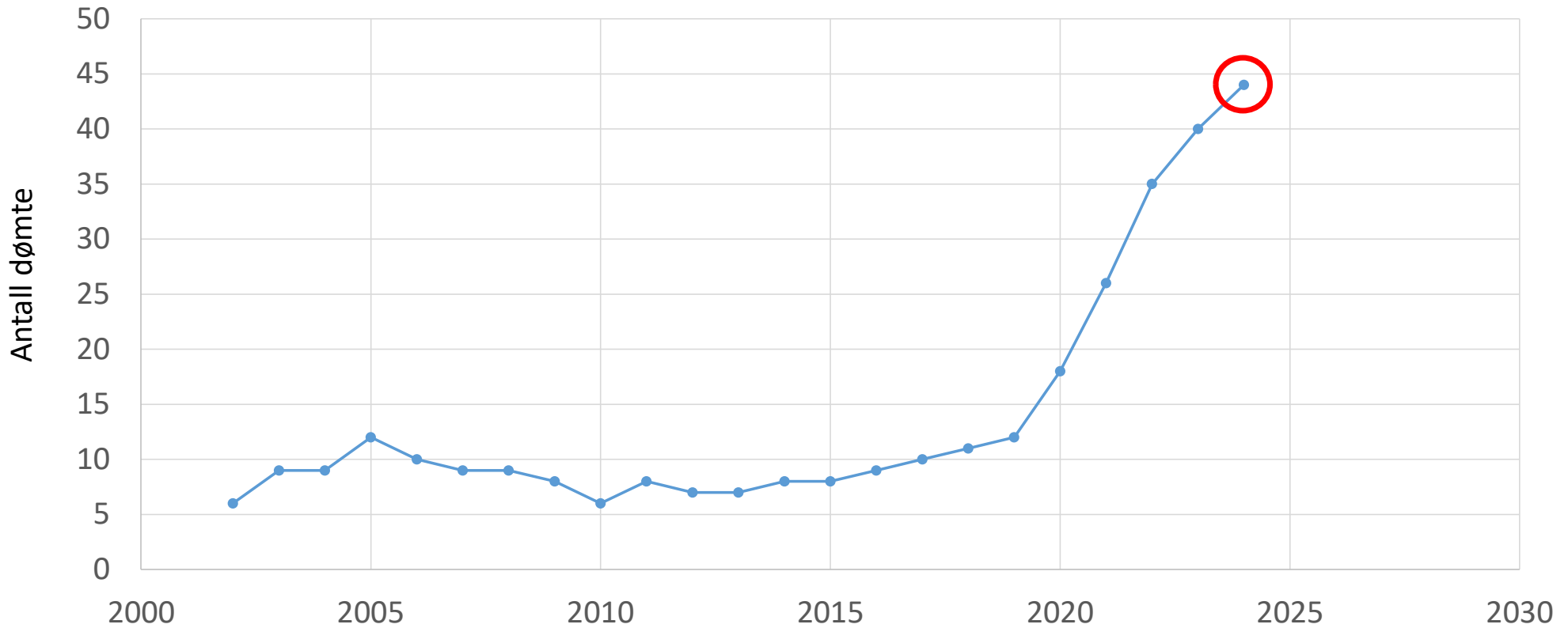
Er **man** mer **likegyldig**?

Eller dreier det seg om **uklarheter omkring ansvar**?

«Det er også en økning i antall personer som dømmes til tvungen omsorg. Det er også forventet at denne økningen vil fortsette. **Majoriteten av personene som dømmes til tvungen omsorg er utviklingshemmet.** I de sakene der personer dømmes til tvungen omsorg, **er tjenestene og bistanden fra hjemkommunen ikke tilstrekkelig før lovbruddet.** En inkorporering av CRPD i norsk lov vil i større grad støtte kommunens arbeid med å **sikre at tjenester er i tråd med menneskerettighetene, og vil slik vi ser det være et forebyggende og samfunnsøkonomisk tiltak»**

Stiftelsen SOR i offentlig hørings svar, 2024

Dom til tvungen omsorg per år fra 2002 og hittil i 2024

Sentral fagenhet
for tvungen omsorg

ST. OLAVS HOSPITAL
UNIVERSITETSSYKEHUSET I TRONDHEIM

«Hard Cases» og beslutningsstøtte

«Dette er situasjoner hvor personens handlinger eller valg utgjør en alvorlig risiko, en risiko de ikke forstår. «Her gir beslutningsstøtteparadigme ingen klare eller åpenbare løsninger» (Series, 2015 s. 87). Carney et al. (2019) hevder at CRPD`s gullstandard er å respektere og la seg lede av en persons vilje og preferanser, men mener også det er naivt å tro at innføring av denne gullstandarden enkelt vil løse komplekse spørsmål.»

Linde et al. (2022) i kunnskapsbanken til NAKU

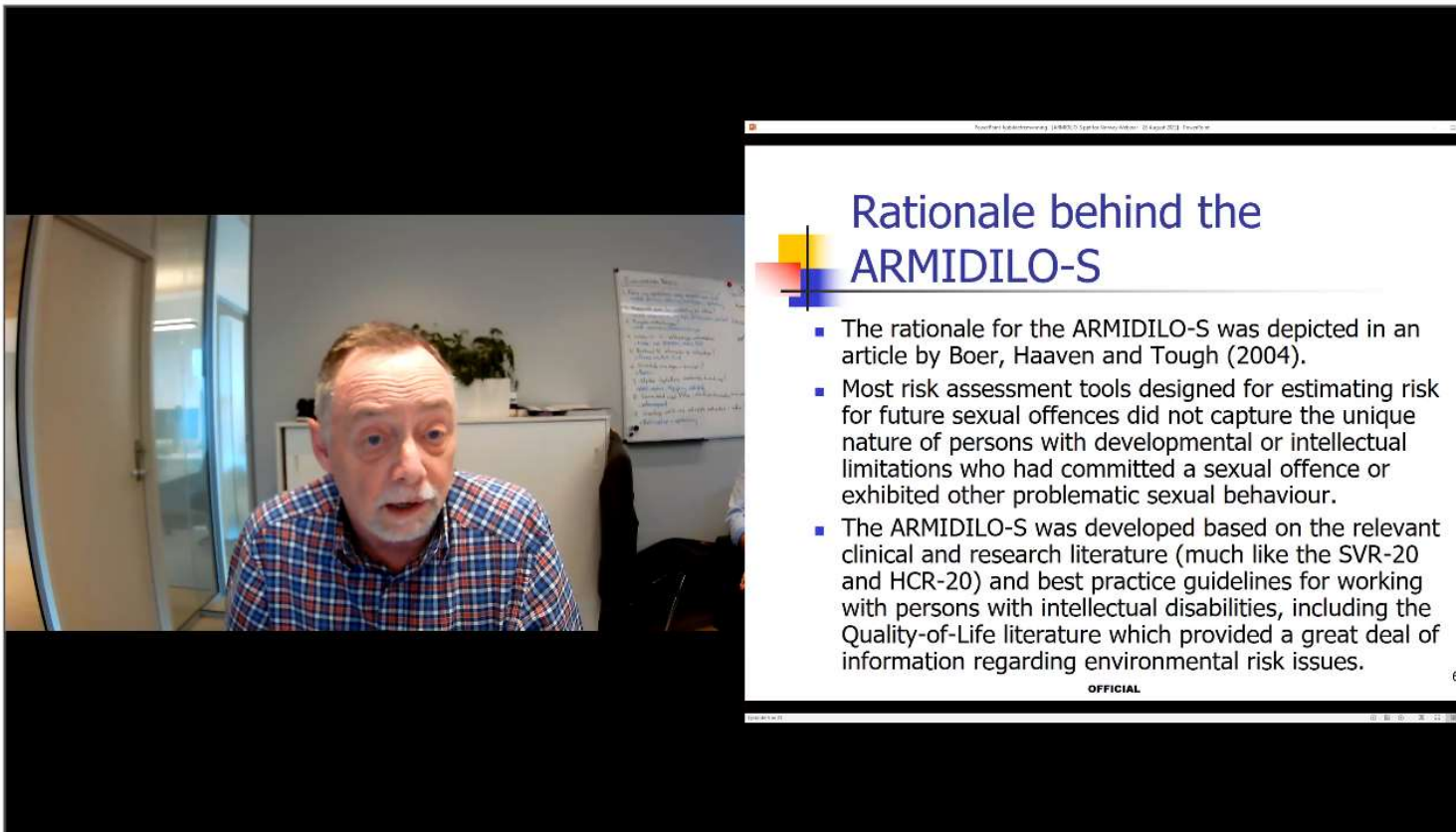
«I møte med beslutninger som kan medføre skade må tjenesteytere ha kompetanse til å **balansere verdien av frihet** og muligheten for personene å lære av egne feil, **mot de fysiske, psykiske eller sosiale hensyn som står på spill**. Linde og Owren (2017) peker på at tjenesteytere må ha kompetanse til å analysere hva **konsekvensene kan bli av å ikke gripe inn.**»

Linde et al. (2022) i kunnskapsbanken til NAKU

Risikovurdering

Professor Douglas Boer – Risikovurdering av personer med nedsatt kognitiv fungering

Dato: 28. august 2023, kl. 14:00

Rationale behind the ARMIDILO-S

- The rationale for the ARMIDILO-S was depicted in an article by Boer, Haaven and Tough (2004).
- Most risk assessment tools designed for estimating risk for future sexual offences did not capture the unique nature of persons with developmental or intellectual limitations who had committed a sexual offence or exhibited other problematic sexual behaviour.
- The ARMIDILO-S was developed based on the relevant clinical and research literature (much like the SVR-20 and HCR-20) and best practice guidelines for working with persons with intellectual disabilities, including the Quality-of-Life literature which provided a great deal of information regarding environmental risk issues.

6

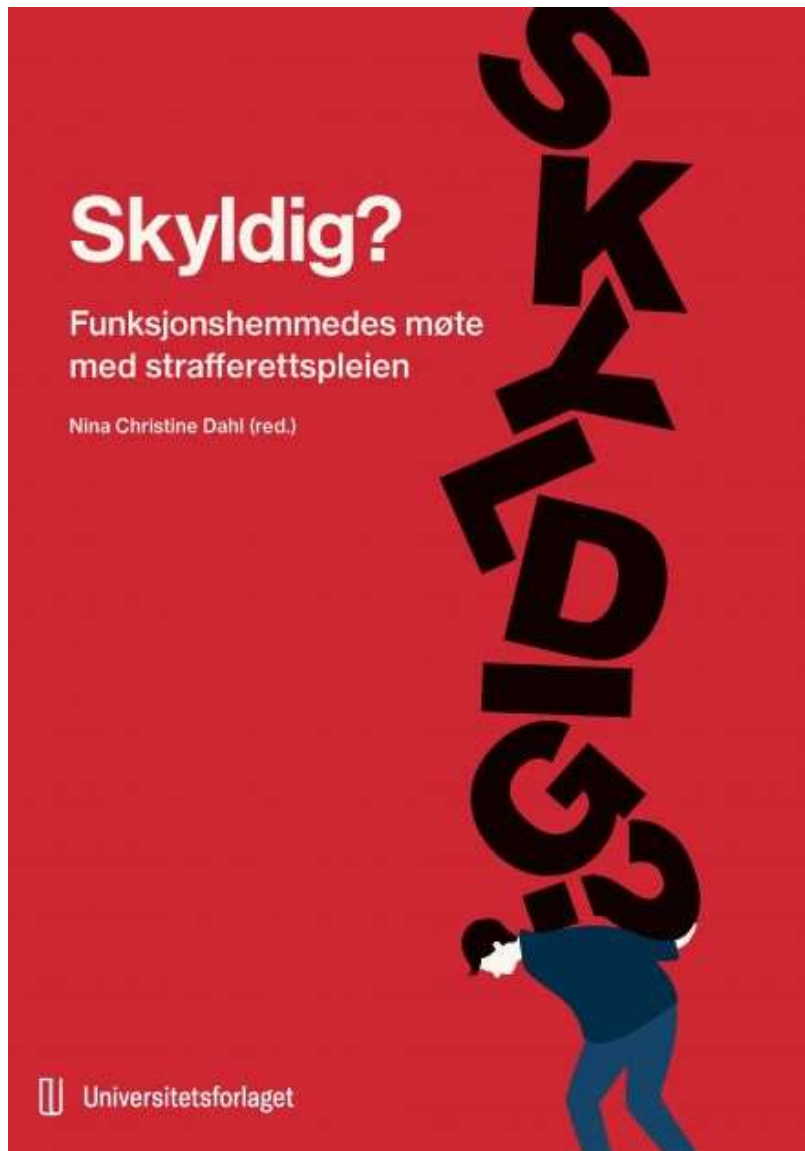
[NERS Mini-webinar – Sifer](#)

**- Det å ikke handle ut fra en
bekymring kan være
definisjon på omsorgssvikt.**

Svein Øverland i personlig kommunikasjon

(Nina Christine Dahl (red.) (2023))

- Mistenkte i særlig sårbare posisjoner
- Om å falle mellom stoler
- Hørselshemmede i møte med strafferetten
- Politiets (mulige) manglende kunnskap om utviklingshemming og neurodiversitet
- Dilemmaer knyttet til avhør og etterforskning – og hvordan man kan tilrettelegge avhør av mistenkte med utviklingshemming
- Ny viten og internasjonal praksis
- Mistenke og lovbruyeres selvpresentasjon
- Mistenkte med utviklingshemming møter med domstolene
- Forbrytere med utviklingshemming i norske fengsler
- Særreaksjonen tvungen omsorg
- Risikovurdering av seksuell skadelig atferd
- Skjæringspunktet mellom sivilretten og strafferetten, «De brysomme».

Litteratur:

Aristoteles. Eide, T. (oversetter). (2006). *Retorikk*. Vidarforlaget. Oslo

Bonaunet, K. (2008). *Omsorg for andre i Aristoteles' etikk*. Norsk filosofisk tidsskrift Vol. 43 (3), s. 184–197

<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2901-2008-03-02>

Dahl, N. C. (Red.). (2023). *Skyldig? Funksjonshemmedes møte med strafferettspleien*. Universitetsforlaget. Oslo

Ellingsen, C. B. (2011). *Et offentlig svik!* [nettdokument]. Vernepleier.no. <https://vernepleieren.com/2011/06/09/et-offentlig-svik/>

Ergo, T. (2011). *Slik skapte Norge en drapsmann* [nettdokument]. Metoderapport til Stiftelsen for en kritisk og undersøkende presse og Magasinet Plot. <https://www.skup.no/sites/default/files/metoderapport/2011-33%2520Slik%2520skapte%2520Norge%2520en%2520drapsmann.pdf>

Gangdal, J. (2010). *Jeg tenker nok du skjønner det sjøl*. Kagge forlag. Oslo

Grelland, H. H. (2018). *Martin Heideggers begrep om omsorg som eksistensform og dets betydning for forståelsen av begrepet omsorg i omsorgsfag*. Tidsskrift for omsorgsforskning Vol. 4 (3), s. 269–275 <https://doi.org/10.18261/issn.2387-5984-2018-03-09>

Løgstrup, K. E. (1958). *Den Ethiske Fordring*. [Gyldendal](#). Oslo

Linde, S., Demic, S. og Gjermestad, A. (2022). *Beslutningsstøtte* [nettdokument]. Trondheim: Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming (NAKU). Sist faglig oppdatert 8. april 2023, lest 12. oktober 2024. Tilgjengelig fra <https://naku.no/kunnskapsbanken/beslutningsstotte>

Aass, H. P., Ergo, T. & Vandvik, R. (2013). *Jonnys sjanser – og tragediene i Kommune-Norge* [nettdokument]. Metoderapport til Stiftelsen for en kritisk og undersøkende presse og Stavanger Aftenblad. <https://docplayer.me/7272778-Jonnys-sjanser-og-tragediene-i-kommune-norge.html>

stian.s.larsen@ntnu.no